

Kriza János. Az álomlátó fin. Székely népmesék. Izbrala in uredila Kovács Ágnes. Risbe Kató Lukáts. Budapest 1961.

Zgodba o nastanku te zbirke je tudi kar pravljicična, čeprav docela v slogu civilizacije 20. stoletja, zato jo po uredničnih besedah v eseju o Krizi kratko obnovimo, saj se ponavlja v raznih oblikah povsod. Leta 1949 je vratar v poslopju Madžarske akademije znanosti opazil, da nosijo delavci, ki so obnavljali zgradbo, cele košare zaprašenih rokopisov iz kleti in kurijo z njimi kotel, v katerem so topili asfalt. Toda vratar je imel toliko čuta za znanost, ki se goji v isti hiši, da je takoj stekel v rokopisno zbirko Akademije in povedal svoje dognanje. Takoj so spoznali, da so v kleti med podiranjem sten našli že 65 let izgubljeno rokopisno zapuščino Kisfaludyjeve družbe. (Pravljica ne pove, koliko košar so že pokurili...) Sele z večletnim sušenjem in snaženjem so rešili papirje ter jih uredili. Tedaj so šele spoznali, da je desetina rešenega gradivo o ljudskem pesništvu, ki ga je nabral János Kriza.

Kriza (erdeljski grškokatoliški škof) je 1863 izdal v Kolozsváru (Cluj) pod naslovom Vadrózsák (Divje rože) zbirko sékeljskih ljudskih balad in pravljic, ki jih imajo za klasično delo te vrste med Madžari. Štirikrat so jo ponatisnili. Zbiral je s svojimi zaupniki že od 1843. Drugega zvezka ni mogel izdati, rokopis pa je prišel v Akademijo, končno z drugimi rokopisi v njeno klet... Nekaj je pogorelo, nekaj sta uničili prah in plesen.

Kriza je pomagalo več zbiralcev. Med njimi sta dva izbrala nekaj dobrih pravljicarjev, za katerimi sta zapisovala pravljice v pristni ljudski obliki. Kriza je celo vračal pravljice, ki so jih neki zapisovalci po svoje prirejali, sposobnejšim, da so jih še enkrat zapisali v pristni obliki. Zato so pravljice v Krizovi zbirki, čeprav s splošno znanimi motivi, veren izraz in odraz mišljenja ter čustvovanja Székelyev (izg. Sékejev), ene najbolj starinskih, samosvojih etničnih madžarskih skupin, ki živi na Erdeljskem (Sedmograškem). Njihovo ozadje so tamkajšnji snežniki in gozdovi, njihovi junaki govore in mislijo kot tamkajšnji kmetje in pastirji, drvarji. Székelye štejejo med take prebivalce Madžarske, ki imajo odličan čut za lep jezik in najlepše pravljice so bile zapisane prav pri njih.

Obravnavano knjigo je uredila in ji napisala spremni članek odlična poznavalka madžarskih pravljic, Agnes Kovács. Knjiga je namenjena otrokom (izdana za mednarodni otroški dan 1961), lepo ilustrirana, vendar pa ohranja vse jezikovne in slogovne značilnosti zapisov, zato ji je dodan tudi slovarček narečnih izrazov. Žavoljo vsega povedanega pa ima splošno znanstveno in slovstveno vrednost za madžarsko kulturo.

Vilko Novak

Tóth János. Népi építészetiünk hagyományai. Budapest 1961, str. 258.

Tóth János, vodja oddelka za varstvo spomenikov v ministrstvu za gradnje, je avtor več spisov, ki se večkrat dotikajo tudi slovenskih pokrajin. Med njimi so posebno: Igy épít a vasi nép (najprej v Vasi szemle 1958—59 v Szombathelyu, ki jo je urejeval naš rojak Avgust Pavel, s katerim je Tóth mnogo sodeloval in popotoval tudi po Prekmurju); — A falusi épületek fejlődése a nyugati végeken (v Pavlovi reviji Dunántúli szemle 1940) in A magyar falu építőművészete (Szombathely 1945). Medtem ko v prvih dveh spisih obravnava Tóth ljudsko stavbarstvo v Železni županiji in na madžarskem zahodu, ki mu je kot rojaku najbližji, v zadnjem krajšem delu Stavbena umetnost madžarske vasi zajema vso Madžarsko. In to delo je nekaj zametek tu obravnavane lepe knjige *Izročila našega ljudskega stavbarstva*.

Naravnost krasotno opremljena knjiga že po zunanosti odraža avtorjevo veliko ljubezen do snovi in poudarja splošno kulturno ter posebej estetsko vrednost ljudskih stavb. Besedilo je natisnjeno z nežnimi črkami v dveh stolpcih na krednem papirju, podobe pa se prelivajo večkrat čez celo stran bodi spodaj ali zgoraj, manjše objemajo besedilo diagonalno, drugod poživljajo tekst drobne